

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
VEGYÉSZMÉRNÖKI KAR DOKTORI TANÁCSA

Ph.D. ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Tury Barbara

**Ni – Co ötvözetek elektrokémiai leválasztása pulzáló
technikával: fizikai és elektrokémiai tulajdonságok**

Témavezető: Lakatosné prof. Dr. Varsányi Magda

egyetemi magántanár

Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közalapítvány

Anyagtudományi és Technológiai Intézet

2006

Az értekezés bírálatai és a védésről készült jegyzőkönyv a
Vegyészmérnöki Kar Dékáni Hivatalában megtekinthetők.

Bevezetés, az értekezés célja

Az elmúlt néhány évtizedben a felületi és tömbi atomláncolatok, atomcsoportok valamint a nanoszerkezetű anyagok, mint például a multirétegek, nanokompozitok, felületi bevonatok előállítása és jellemzése az anyagtudomány egyik fontos kutatási területévé vált. A nanotudománynak, mint az anyagtudomány egyik új ágának, alkalmazásával lehetőség nyílik nanoméretű gépek, berendezések pl. manipulátorok, chipek és szenzorok előállítására, gyártására. A már létező technikák (CVD, PVD ...stb) között az elektrokémiai leválasztás olcsó és hatékony előállítási módszer. Az ún. pulzáló elektrokémiai leválasztással különösen kompakt és feszültségmentes öntartó rétegeket, jól tapadó felületi bevonatokat lehet előállítani.

Értekezésemben bemutatom a kontrollált filmvastagságban jól tapadó, kompakt Ni-Co ötvözet bevonat pulzáló elektrokémiai előállítását, valamint elemzem annak fizikai és elektrokémiai tulajdonságait, morfológiai jellemzőit. Elektrokémiai előállításkor a bevonat minőségét az előállítási paraméterek, pl. a fürdő összetétele, a pH, keverés, hőmérséklet továbbá az alkalmazott árampulzus-alak nagymértékben meghatározzák. Ennek következtében jó minőségű, az adott követelménynek megfelelő tulajdonságú ötvözet előállításához és annak szisztematikus sorozatgyártásához elengedhetetlen az előbb felsorolt paraméterek bevonatra gyakorolt hatásának részletes ismerete.

A fentebb leírtak alapján, pontokba foglalva, a dolgozat célja:

- A galvántechnikában leggyakrabban használt fürdők Ni-Co ötvözet előállítására gyakorolt hatásának vizsgálata:
  - A leválasztott Ni-Co ötvözetbevonatok morfológiájának tanulmányozása
  - Az ötvözet-bevonaton kialakuló passzív réteg képződés vizsgálata az adott ötvözet leválasztásához használt fürdőkben.
- Klorid alapú oldatból leválasztott Ni-Co ötvözetek morfológiai, szerkezeti és összetételi vizsgálata az impulzusparaméterek (bekapcsolási és kikapcsolási impulzusidő, csúcs áramsűrűség) és a hőmérséklet változásának függvényében.
- A pulzáló technikával klorid alapú oldatból leválasztott ötvözetek passzíválódásának vizsgálatata lúgos közegben.

Kísérleti módszerek

Az értekezésben közölt kísérleti munka alapvetően három egységre tagolódik. A kísérleti munka első részben azt vizsgáltam, hogy az elektrokémiai leválasztáshoz leggyakrabban használt fürdőkben (szulfamát, Watts és klorid tartalmú fürdők) milyen leválási kinetikát követ a Ni, a Co és a Ni-Co. Ezután 5 ms bekapcsolási és kikapcsolási impulzusidővel valamint 0.05 Acm^{-2} csúcsáramsűrűséggel 35°C -on állítottam elő Ni-Co rétegeket és ciklikus voltammetriás ($-700 \text{ mV} - -100 \text{ mV}$ tartományban) és kronoamperometriás

módszerek segítségével tanulmányoztam, a különböző oldattípusokból leválasztott ötvözetbevonat passziválódási hajlamát a leválasztáshoz használt elektrolit oldatokban. A továbbiakban összehasonlítottam a különböző típusú bevonatok keresztmetszeti morfológiáját és mikrokeménységét. A morfológiai vizsgálatokhoz transzmissziós elektronmikroszkópot használtam, a mintákat Ar⁺ ionvékonyítóban készítettem elő.

A második részben a klorid alapú fürdőből leválasztott ötvözetbevonat morfológiai változását mutatom be az impulzusparaméterek és a leválasztási hőmérséklet módosításának függvényében. Az impulzusparaméterek esetén a bekapcsolási impulzusidőt 1-3 ms, a kikapcsolási impulzusidőt 50-250 ms a csúcsáramsűrűség 0.5- 1 A cm⁻² között változott. A hőmérséklet 25-35°C értékekre állítottam be. Az ötvözet összetételét, morfológiáját és az ötvözet kristályszerkezetét scanning elektronmikroszkóppal és röntgen diffrakcióval vizsgáltam.

A kísérleti munka harmadik szakaszában elektrokémiai vizsgálatokat végeztem klorid alapú oldatból általam kiválasztott impulzusparaméterekkel (bekapcsolási impulzusidő: 1 ms, a kikapcsolási impulzusidő: 50-250 ms, a csúcsáramsűrűség 0.5- 1 A cm⁻²) 35°C – on leválasztott Ni –Co ötvözeteken. Ciklikus voltametriás kísérletek alapján (–300 mV-+450 mV tartományban) következtettem a felületen a potenciál függvényében képződő oxidok típusát és meghatároztam a passzív állapot tartományát. A továbbiakban + 0.43 V-on

vizsgáltam a passzív réteg kialakulásának kinetikáját és megbecsültem az oxidréteg vastagságát.

Új tudományos eredmények

Ni-Co ötvözet pulzáló elektrokémiai előállítása, morfológiai és elektrokémiai vizsgálata céljából elvégzett kísérleti munka eredményei alapján az alábbi tézisek fogalmazhatóak meg:

- 1, Ni-Co ötvözetet választottam le forgókorong elektródra klorid, Watts és szulfamát alapú fürdőkből és vizsgáltam az ötvözet valamint a komponensek leválási kinetikáját. *Megállapítottam a különböző fürdőkben mért potenciáletolódásokból, hogy a Ni-Co leválasztásakor a kinetikai kontrol valószínűsége a legnagyobb a klorid alapú oldatban és csökkenő tendenciát mutat a Watts és szulfamát alapú oldatokban. A leginkább feszültségmentes bevonat legnagyobb valószínűséggel a szulfamátos fürdőből állítható elő, mert itt a legkisebb a hidrogénfejlődés mértéke egy adott potenciálon / áramon.*

- 2, A közelmúltban kezdték tanulmányozni a Ni-Co ötvözetek pulse reverse technikával történő előállítását. A módszer alkalmazásához elengedhetetlen a passzív réteg kialakulásának vizsgálata az olyan galvániparban alkalmazott

különböző típusú fürdőkben, amelyeket nanoszerkezetű anyagok leválasztáshoz használnak. *Kutatómunkám alapján megállapítottam, hogy a klorid tartalmú oldatból leválasztott ötvözetek felülete kevésbé passzíválódik. A passzív réteg kialakulásának hajlama rendre csökken a Watts és szulfamát tartalmú fürdőben.*

3, A különböző típusú fürdőkből leválasztott Ni-Co rétegek homogén szerkezetet mutattak a keresztmetszet egész területén. A szulfamát, Watts és a klorid alapú fürdőkből leválasztott Ni-Co minták mikroszerkezetében látható különbségek a fürdők eltérő elektrokémiai tulajdonságaiból és a hidrogéntúlfeszültség különbözőségéből adódik. *A legnagyobb keménységet a klorid tartalmú fürdőkből leválasztott mintákon mértem. Megállapítottam, hogy különböző mikroszerkezeti struktúra mellett eltérő keménységű de azonos összetételű Ni-Co ötvözetet lehet előállítani. Mindemellett az ötvözet Co tartalmának változtatása is jelentősen befolyásolja a bevonat keménységét.*

4, A fent bemutatott eredmények alapján megállapítottam, hogy *a legkeményebb bevonatot az elektrokémiai pulse technika alkalmazásával a galvániparban leggyakrabban használt három fürdő közül a klorid tartalmú oldatból lehet előállítani.*

- 5, Korábbi munkám alapján megállapítottam, hogy a Ni-Co ötvözet pulzáló elektrokémiai előállításához a bevonat szerkezete és keménysége alapján a legkedvezőbb a klorid tartalmú fürdő használata. A további vizsgálati munkám során azt tanulmányoztam, hogy az ebből a fürdéből előállított bevonatok leválasztásakor a leválasztási paraméterek változtatása milyen hatással van a Ni-Co ötvözet mikroszerkezetére és azok összetételre. *Az elért eredményeim alapján kimutatható, hogy a pulzusparaméterek és a hőmérséklet változtatása befolyásolja az ötvözet összetételét és mikroszerkezetét. Kompakt bevonat alakítható ki alacsony áramsűrűség és hosszabb kikapcsolási impulzusidő alkalmazásával.*
- 6, 1 M NaOH-ban végzett elektrokémiai vizsgálatok kimutatták, hogy mind az ötvözet Co-tartalma, mind az ötvözet morfológiája befolyásolja a bevonat oldódását és a kialakult oxidréteg stabilitát. Ciklikus voltammetriás vizsgálat második ciklusában a Ni- és Co-oxidok anódos oxidációs csúcsai jelentősen csökkentek. *Megállapítottam, hogy a legkisebb az oldódási sebesség azoknál a Ni-Co mintáknál, amelyeket alacsony áramsűrűséggel és hosszabb kikapcsolási impulzusidővel állítottam elő.*
- 7, Kronoamperimetriás mérés technikát alkalmaztam a Ni-Co oxidréteg kialakulása kinetikájának vizsgálatához. Az oxidréteg növekedési számítások szerint az oxidréteg kialakulása nagymértékben függ az ötvözet Co

tartalmától. Valószínű, hogy az ötvözet Co tartalma blokkolja az oxidréteg kialakulását. *Kísérleteim alapján kijelenthető, hogy a legstabilabb védő oxidréteg azokon a bevonatokon alakul ki, amelyeket alacsony áramsűrűséggel és hosszabb kikapcsolási impulzusidővel állítottam elő.*

Alkalmazások / Alkalmazási lehetőségek

A Ni – Co ötvözeteket alkalmazzák felületi bevonatként, mert kitűnő korrózióállósága nagy keménységgel párosul, ami lehetővé teszi a nagy igénybevételnek kitett szerkezeti anyagok védelmét. Alkalmazzák továbbá mágneses anyagként chipekben illetve katalizátorként a hidrometallurgiában. Szintén ígéretes felhasználási területnek bizonyul a Cr(VI) kiváltása területén a repülőgépiparban.

Közlemények

Hazai és nemzetközi folyóiratban megjelent publikációk:

1. **B. Tury**, M. Lakatos-Varsányi and S. Roy, Ni-Co Alloys Plated by Pulse Currents Surface and Coatings Technology, elfogadott publikáció
2. **B. Tury**, M. Lakatos-Varsányi and S. Roy, Effect of Pulse Parameters on the Passive Layer Formation on Pulse Plated Ni-Co alloys Közlésre beküldve Applied Surface Science (közlésre beküldve)
3. **Barbara Tury**, Martina Halmdienst, Wolfgang E.G. Hansal, Magda Lakatos Varsányi, Wolfgang Kautek: Electrochemical characterisation of nickel cobalt electrolytes -for pulse reverse plating, submitted for Electrochimica Acta (közlésre beküldve)
4. **B. Tury**, G. Z. Radnóczy, G. Radnóczy, M. L. Varsányi, Microstructure properties of pulse plated Ni-Co alloy, Electrochemistry Communications (közlésre beküldve)
6. Lakatosné Varsányi Magda, Mikó Annamária, **Tury Barbara**, Papp Katalin, Kálmán Erika nanoszerkezetű bevonatok a korrózióvédelemben: Korróziós Figyelő 2002. XXXXII. 4. p.107-112
7. **Tury B.**, Nanoszerkezetű Ni-rétegek előállítás és jellemzése Technika Műszaki szemle, 2001, 44,12, p.43-45

Konferenciákon és szemináriumokon elhangzott előadások

1. Magda Lakatos Varsányi, A. Miko, **B Tury**, L.K. Varga, Pulse Electrodeposition of Nanocrystalline Layers, EDNANO, Dresden, Germany, 16-18 Március, 2006.
2. Magda Lakatos Varsányi, A. Miko, **B Tury**, L.K. Varga, Pulse Electrodeposition of Nanocrystalline Layers, 1st European Pulse Plating Seminar, Vienna, Austria Március 10-12, 2006
3. **B. Tury**, S. Roy, M.Lakatos Varsányi: Pulse plating of Ni-Co alloy, ELECTROCHEM 2004, Leicester, United-Kingdom, 12-15 September, 2004
4. **B. Tury**, S. Roy, M.Lakatos Varsányi: Pulse plating of Ni-Co alloy, Department of Material, School of Chemical Engineering and Advanced Materials University of Newcastle, Newcastle upon Tyne, United-Kingdom, 21 May, 2004
5. **B. Tury**, M.L. Varsányi, E. Kálmán: Nanocoatings produced by pulse plating: EUROCORR, 2003 Budapest, Hungary, 28-2 October p. 327
6. M. Lakatos Varsányi, **B. Tury**, A. Miko, E. Kálmán Production and characterisation of nanostructures Second International Conference on Advanced Materials and Structures 19-21 September 2002, Timisoara, Romania
7. Á. Kriston, M. Lakatos-Varsányi, **B. Tury**, E. Kálmán: Study the corrosion properties of nanostructured coatings by noise measurement,

---

International Workshop on Nanochemistry, Vienna, Austria, 26-29
September 2002 (Poster P51)

8. M. Lakatos Varsányi, **B. Tury**, A. Mikó and E. Kálmán: Electrochemical
Deposition and Examination of nanostructured Ni layers, Segovia, Spain,
September 03-07, 2001 (Poster PB-48)